

De justitia pariter, liberalitas et beneficentia promanant. In harum virtutum exersitatione, omnino ostentatio vitanda est.

19. De justitiae adhuc fonte procedunt liberalitas, beneficentia, charitas et cetera ejusmodi, quibus multipliciter juvari homines posunt. Liberalitas est quae etiam in eos qui nihil indigere videntur, exuberat; in qua liberalitate rei familiaris ponitur (44) amplitudo. Beneficentiae multa sunt opera, quibus necessitati laborantium misericorditer subvenitur, et de terreno censu regni coelestis haereditas comparatur, si modo absque ulla ostentatione opus beneficentiae fiat, nec nos ad misericordiam

[44.] *Ponitur, in sensu in quo frequentius dicitur collocatur.*

VIRTUTUM CARDINALIUM EXPOSITIO 213
faciendam turpis amor gloriae popularis impellat. Inveniuntur quidam qui diversis quidem diversorum necessitatibus subvenirent, sed aut appetitu comparandae opinionis (45) impulsus, aut carnali pietate commoti, aut spe recipiendi quod darent, aut reddendi quod accepissent necessitate constricti.

Adversus beneficentiae hypocritas.

20. Sunt alii quos ad largiendum aliquid in pauperes sola movet versuta cupiditas; quia ad hoc aliqua erogant, ut hic (46) majora recipiant; et quidquid eis velut pauperum pastoribus datum fuerit erogandum esurientibus illis, pro quibus sustentandis accipiunt, totum aut prope totum quod acceperint, in suas voluptates expeni

[45.] *Bona opinio, seu fama publica.*
[46.] *Hic, id est, infra, in terra.*

214 VIRTUTUM CARDINALIUM EXPOSITIO
dunt: et, quod est deterius, inter munificos
ac misericordes haberi, vel etiam prae illis
praedicari, turpiter concupiscunt. Ab his
omnibus et horum similibus longe diversus
sunt illi qui non se in operibus suis, sed
Deum cupiunt praedicari; quos ad opus bo-
num spes futurae remunerationis aducit; et
ipsum solum volunt habere sui operis tes-
tem, a quo se recepturus credunt tota fidei
firmitate mercedem.

Inter justitiae consequentias, est
etiam Charitas. Haec non est
perfecta, nisi Deum pro fine
suo, in suis omnibus operatio-
nibus habeat.

21. Jam de charitate pauca perstringam.
Taceo de carnali amore, qui incipiens a con-
jugio manat in filios, quia talem amorem
cum pecoribus habemus bestiisque comu-

VIRTUTUM CARDINALIUM EXPOSITIO 215
nem. Propinquorum, quoque (47) praete-
reo. quia et ipse adhuc ad carnem pertinere
videtur et sanguinem. Nec de illo aliquid
dico, quo etsi amicos amamus, tamen etiam
ipse refertur ad aliquod commodum tem-
porale. Non quod hi amores honesti non
sint, cum sint omnibus naturales; sed quod
his omnibus sit ille incomparabili diversitate
praestantior, quod Deum gratis diligimus
et amicum. Ceterum qui amicum propter
commodum quodlibet amat, non amicum
convincitur amare, sed commodum. Et
utique qui aliquem propter rem tempora-
lem quamlibet amaverit, cum res ipsa, ut-
pote temporalis, desierit esse, amare cessa-
bit. Qui autem diligit propter Deum, si-
cut Deus aeternus est, ita in aeternum ip-
sa amici dilectio permanebit. Et ideo
Deus, quo nihil est majus aut melius pro-
pter quod diligatur, propter se ipsum per-

[47.] *Suple amorem.*

216 VIRTUTUM CARDINALIUM EXPOSITIO
fecte diligitur. Si vero saltem (48) prop-
ter illa quae praestat amatur, non utique
gratis amatur: quia jam illud propter quod
diligitur, ei (quod dictu quoque nefas est)
antefertur. Ipse quippe est omnibus amato-
ribus suis vita beata, ac salus aeterna, et
regnum; gaudiumque perpetuum. Haec ac-
cipient qui Deum diligunt, qui solus erit
illis omnia, quando ipse fuerit in omnibus
omnia.

Si justitiam conamur implere in
nostri sensationibus operibus-
que; signum erit verum, de
nostra amisitia cum Deo.

22. Quapropter si in hac vita justitiam
conamur implere, cujus justitiae opus est

[48] *Saltem, in significatione de tan-
tum.*

VIRTUTUM CARDINALIUM EXPOSITIO 217
proprium sua cuique tribuere (49), Deo nos,
a quo sumus facti, reddamus nec domina-
ri nobis ea, quibus sumus naturaliter prae-
positi, permisamus. Dominet r vitiis ratio,
subjiciatur corpus animo, animus Deo: et
impleta est hominis tota perfectio. Ac per-
hoc et nos justitiae facti participes, sua cui-
que tribuimus, si inferiora melioribus, et vir-
tutibus carnalia oblectamenta subdamus:
ut, sicut viventia vita carentibus, sensibilia
viventibus, intellectualia sensibilibus, in-
mortalia mortalibus, ratiosinando praepo-
nimus, ita bene vivendo voluptuosius utilia,
utilibus honesta, honestis sancta, sanctis
perfecta omnia praeferamus. Verumtamen
nec corpus spiritui, nec appetitus obtempe-
rare poterit rationi, nisi Deus, qui ipsum spi-
ritum creavit et corpus, delectatus cogita-
tionibus nostris requiescat in nobis, ac tan-
quam verus agricola in agro suo, corde nos-

[49.] *Definitio Ciceronis.*

218 VIRTUTUM CARDINALIUM EXPOSITIO
tro proficiat (50), et quidquid in eo fides
plantat, devotio rigat, ipse ad incremen-
tum consummatae maturitatis adducat; at-
que ita nobis, voluntarie sibi subjectis, de-
sideria mala subiciat, ut ex ipsis actibus
nostris, qui sit habitator noster, et ejus in
nobis fiat voluntas, appareat.

Functiones, quas in vita activa
justitia, temperantia et fortitu-
do adimplent. Relatio harum
virtutum, cum prudentia, quae
est quarta virtus cardinalis.

23. Hic est ordo naturae atque justi-
tiae, quem qui tenere voluerit et observa-
re perfectionem vitae actualis implebit. Cui
actuali vitae tres illae virtutes (de quibus
quae dicenda visa sunt Deo donante, dixi)

[50.] Proficiat, *ad perfectionem. Corinh*
III. 8.

VIRTUTUM CARDINALIUM EXPOSITIO 219
proficiunt: siquidem temperantia, et animi
fortitudo, atque justitia, spitalis est actio,
sine qua nihil omnino valet illa, quae ad
prudentiam videtur pertinere, cognitio; quia
nihil nobis proderit implenda didicisse, ni-
si ea quae didicimus, studeamus implere.
Ergo vis animi, quae in appetitum ratio-
nemque dividitur, ad perfectionem bonae
actionis implendam, cognitionemque re-
rum latentium consequendam, his quat-
tuor virtutibus, unde (51) ecce jam diu dis-
seruimus, adjuvatur. Quarum tribus, tem-
perantia scilicet, et animi fortitudine, at-
que justitia, informatur ipse appetitus ut
actio fiat; prudentia vero rationem, quae
est acies mentis, illuminat: ut et ratio ap-
petitum gubernet, et rationi appetitus obtem-
peret. Nam virtus omnis (sicut veteribus
placet) tribus in rebus fere versatur: qua-
rum una est in perspicendo, quid in qua-

[51.] Unde *id est, de quo, vel cujus.*

220 VIRTUTUM CARDINALIUM EXPOSITIO
que re verum sincerunq̄ue sit (quod *prudētia* munus est proprium, de quo loco suo videbimus); altera quae animi perturbatos affectus, quos Graeci dicunt, coerceat ac temperat, ut omnes appetitiones, quas illi vocant, rationi obediētes efficiat; tertia, ut his quibus congregamur, uti velimus ad eorum salutis et nostrae plenitudinem capiendam. Quae omnia ad reliquarum trium virtutum pertinere videntur officium: e quibus temperantia et fortitudo plurimum valent in coercendis animi perturbationibus ac frenandis, quas perturbationes nonnulli passiones, alii aegritudines vocant (52). Quibus modificatis (53), et quadam temperantiae ac fortitudinis lege compositis (54), omnes virtutes in homine

[52.] *Quomodocumque, vitandae sunt.*

[53.] *Modificare et Modificari, id est, Reglare, Gubernare.*

[54.] *Componere, seu Submitere.*

VIRTUTUM CARDINALIUM EXPOSITIO 221
suo creatori subjecto sine ullis vitiorum contradictionibus regnant.

Justitia, socialis est virtus: illa nos obligat, semper bonum in genere, quam benefacta particularia protendere. Illa non amore quietis contemplationae fruendi, á publicis operibus nos avertet, quibus est causa bene operandi erga alios.

24. Justitia vero, qua fiunt justī qui eam fuerint operati, socialis quaedam virtus accipitur, eo quod ipsa beneficiis, quae aliis praestat, augetur. Quis enim non eo ipso proficit, quo proficere alium cupit? Quis non misericordem sibi Deum facit, qui miserors erga labrantes vel errantes extiterit? Aut quomodo non augebit in se om-

222 VIRTUTUM CARDINALIUM EXPOSITIO
nia bona sua, qui ea non solum non invidet
habentibus, sed etiam non habentibus, in
quantam potest, divinitus inspiratus imper-
tit? Ex quo videndum est utrum juste fa-
ciant illi qui, se removentes ab occupatio-
nibus cunctis, ac studiis spiritualibus offe-
rentes, nihil humanae societati proficiunt;
et desideria sua commodis omnium praefe-
rentes, utilitatem communem desideratae
vocationis (55) electione contemnunt: cùm
perfecto laborantibus opem ferre nolle, cùm
possis, et, communi bono posthabito, otiosa
quiete frui velle, nihil abeat aequitatis. Cui
aequitati qui serviunt, omnes omnium bono
vivunt, ac velut sibi invicem nati, salutem
mutuam tuentur ac diligunt. Ac per hoc,
contra justitiam faciunt hi qui merito suae
conversationis (56) vel eruditionis electi,

[55.] Vocationis, *Subintelligendo á mu-
nere pro otii.*

[56.] Conversatio, *Cum hominibus
commercium.*

VIRTUTUM CARDINALIUM EXPOSITIO 223
otiosum studium fructosae utilitati regen-
dae multitudinis anteponunt; et cùm possint
laboranti Ecclesiae subvenire, operosae ad-
ministrationis laborem, fruendae quietis con-
templatione refugiunt.

Dignitates ecclesiasticas nec pe-
tere nec recusare oportet. Vi-
ta contemplativa suavitatem
infundit; vita autem activa
multiplices affert fructus, u-
tramque nullo modo inter se
oponuntur.

25. Sed quoniam sunt multi qui se im-
pares tantae sarsinae norunt, tales juste se,
etiam quaesiti, non offerunt: ne videantur
non ecclesiasticos labores velle suscipere
sed honores ambiere, cùm dignitas ecclesias-
tica nec ambienda sit nec ditanda. Qui ve-

224 VIRTUTUM CARDINALIUM EXPOSITIO
ro praesesse et prodesse populis possunt, si
quaesiti non fuerint, juste se ipsos persi-
piendae sapientiae studiis tradunt. Ve-
runtamen si et illi qui lucris per se profi-
cientium crescunt, et isti qui in se ipsis sub
Deo suo sapientiae spiritalis perceptione
proficiunt, in proposito suo permanant;
itineribus quidem diversis idcedunt, sed ad
unam patriam tendunt, et ad unum regnum,
disparibus militantes officiis, Christo Rege
omnium vocante, perveniunt. Quis enim
nescit quod, sicut otium studiosum inefabi-
lem suavitatem sapientiae coelestis infun-
dit a carnalibus otioso; ita spiritalis occupa-
tio laborum sactorum multiplices affert
fructus humanae societatis utilitatibus oc-
cupato? In ipsis quoque studiis spiritalibus
quantum possint ecclesiastici viri proficere,
quis sufficienter enumeret? cum et inferiores
docendo, se ipsos exercent, et conferendo
cum aequaliter erudites, cautiores in pluri-
bus fiant; et ab eruditioribus audiendo, ma-

VIRTUTUM CARDINALIUM EXPOSITIO. 225
le sibi persuasa deponant, recta firmius te-
neant, occulta cognoscant, et confirmentur
in eis quorum dubii (57) fluctuabant?

Sed quoniam disputationis ordo deposcit
ut etiam de prudentia, quae principalis vir-
tus quarta ponitur, pauca dicamus, de jus-
titia sufficiant ista quae diximus.

Prudentia vera, sine sapientia
esse non potest. Intima unio
inter duas istas virtutes.

26. Prudentiam et sapientiam plerique in
indagatione veri et inventione constituunt.
Credo propterea quod nec sapiens recte di-
ci possit, cui prudentia; nec prudens, cui
sapientia deest. Quapropter, si nihil aliud
prudentiae ac sapientiae munus accipitur,
nisi inquisitio et comprehensio veritatis; qui

[57] Dubii, *id est, de quibus dubitantes
vel dubiam mentem habentes.*

veritatem prudenter quaerere, et sapienter invenire potuerit, is prudens, is sapiens jure vocabitur. Hoc ideirco praemiserim, ut quidquid de prudentia fuerit disputatum, id totum etiam de sapientia dictum possit intelligi; quia ita sibi hae duae virtutes implicatae sunt et unitae, et ita quaelibet earum sine altera non potest esse, ut nec imprudens sapientia, nec insipiens possit dici prudentia (58). Si ergo tota humanae vitae perfectio in actioni et cognitione consistit: sicut impleri actionem temperantiae ac fortitudinis, justitiae consummatione probavimus; ita cognitionem rerum provenire consecutione prudentiae comprobemus.

[58] *Horac. ait: insaniens sapientia, propositio Pomeri vera etiam est in sensu christiano, quo hic sumitur.*

Effectus boni, qui á prudentia et sapientia producuntur.

27. Cognitio rerum, quae de prudentiae ac sapientiae fonte confertur, spirituales omnes a carnalibus vitiis defaecatos illustrat; et ab omni delectatione noxiae curiositatis aversus, desiderio contemplandae veritatis inflammat: ut humanarum rerum divinarumque scientiam consecuti, prudentes ac sapientes veraciter fiant, prospiciant imminetia mala simul et caveant, nec putent ulla esse mala, nisi ea quae malos efficiant; nec eis ullae perturbationes, velut ignaris earum, modestiae (59) aliquid aut tranquillitatis excutiant, inter fallentia et solida bona discernant; nihil in hoc mundo casu aut injuste, sed omnia Deo volente aut permi-

[59] *Modestia seu ut frequentius, moderatio.*

ttente, fieri prudenter accipiant (60); aliter intelligentes aut doceant sapienter, aut arguant; dolores varios ac diversas infirmitates, quae mortaliter viventes affligunt, non semper peccatis praecedentibus sequi, sed plerumque ex ipsa conditione mortalitatis accidere corruptibiliter natis intelligant; et scientes se non damnari adversis praesentibus, sed probari, ex ipsa tolerantia passionum occasionem comparandae sibi patientiae viriliter agentes arripiant; nec ipsi aliis noceant, nec sibi nocere permittant.

Prudentia ut virtus considerata, non est nisi salutis causa. Astutia autem, non est de prudentia, quia perditionis causa est.

28. Tales Dominus in Evangelio fieri

[60] Accipere, *synonymum de intelligere.*

praecepit dicens, *Estote prudentes sicut serpentes, et simplices sicut columbae*: quia nec simplices circumvenire aliquos possunt, nec prudentes se circumveniri permittunt. Ceterum si in contractu quolibet, sibi in colloquio, vel malia quaque re se decipi quisque non sinat, et alium tamen ipse decipiat: iste non habet prudentiam, quae salutis magis quam perditionis est causa, sed simulat. Quoniam quidem hoc virtus a vitio distat, quod illud corrumpit sana, haec sanat vitii accessione corrupta: ac sic, aut omnibus, quibus potest, prodesse festinat veraciter prudens, ut ejus meritis omnium qui per eum Deo acquiruntur, fructus accrescat; aut, si cogitat de perditione cujuscumque, vel de casu pereuntis exsultat, necesse est ut prius pereat ipse quam alium perdat, et ab ipso ea perditio, qua perire alium cupit, incipiat.

Prudentia nostra, in via adhuc
errori subjecta est.

29. Hi ergo qui, prudentiae participatione prudentes effecti. Deo suo non pedibus, sed sanctis moribus appropinquant, ex ea parte qua sunt Dei dono prudentes, nec suo perire possunt, nec alieno peccato; ex eo autem, quod necdum ita est eorum perfecta prudentia, sicut in illa vita erit, ubi perfecte viventibus ullus error obrepere omnino jam non poterit; etiam prudentes aliquoties peccatis fallentibus acquiescunt; non voluntate depravati, sed humano errore, ut homines, lapsi; nec adhuc tota prudentiae ac sapientiae perceptione perfecti, sicut ibi erunt, ubi nec ignorare aliquid, nec peccare jam poterunt.

Quare Psalmista orans, ait: *Ab occultis meis munda me, Domine.* Gratia quae per orationem obtinetur, est sola, quae ab errore nos liberat, sicut et ab allis infirmitatibus nostris.

30. Hic vero, si potuisset a peccato recte factum perfecte discernit nunquam se ab occultis suis oraret ille mundari, qui ait (61), *Ab occultis meis munda me, Domine, et ab alienis parce servo tuo.* Quibus verbis satis ostendit quod illi quoque, qui sancte per donum sancti Spiritus vivunt, tamen propter reliquas infirmitates, humanas, quas trahunt, sive scientes, sive nescientes, aliquo-

[61] Ps. XVIII. 13.

ties aut sub peccato cedunt, aut alieno consentiunt. In hac igitur vita, ubi aut voluntate, aut errore, aut infirmitate peccatur, quicumque divinitus adjuti voluntate non peccant, utique irreprehensibiliter vivunt. Sed quia potest eos error aut infirmitas peccatis involvere, ab illo se illuminari fideliter postulent et sanari, cui exsultans ille clamabat in Spiritu, dicens (62), *Dominus illuminatio mea, et salus mea, quem timebo?* ut cum illuminatio, per donum prudentiae ac sapientiae collata, detraxerit caecitatem, et sanaverit per gratiam Dei salus refusa languorem, tunc mens illuminata divinitus et sanata, nec in eis quae cavenda vel appetenda sunt, humano decipiatur errore, ut aut pro veris falsa defendat, aut pro falsis vera rejiciat; et sine ullo infirmitatis obstaculo bonum quod elegerit implere praevalerat.

[62] *Ps. XXVI, 1.*

Scientia nostra non erit omnino perfecta, nisi in patria.

31. Sed alia est salus hujus vitae, qua mortaliter vivitur; alia illius, ubi mortale nostrum immortalitate donabitur; et aliter salvi facti sumus in spe, aliter salvi erimus in re. Hic ita salvi facti sumus, ut adhuc perire possimus; ibi quicumque salvus fuerit, perire ultra non poterit; ac per hoc, scientia quae cognitionem rerum nobis in hujus saeculi nocte viventibus praestat, plenitudini futurae collata, pars scientiae est credenda, non tota. Propter quod dicit sanctus Apostolus (63), *Ex parte enim scimus, et ex parte prophetamus; cum autem venerit quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est.* Hic evacuari asserit (64) consumma-

[63] *Ap. 1 Corinth. XIII, 9 et 10.*

[64] *Asserit, pro exprimit, significat.*

ri: quoniam quidem pars scientiae, quae est perficienda, perfectis non evacuanda est, sed implenda. Proinde ubi erit omnium fidelium catholicorum salus plena, corruptibilitas nulla, et immortalitas beata, ibi erit prudentiae ac sapientiae perfectio vera, et rerum omnium cognitio tota, quando scientia ad perfectum fuerit partis evacuatione perducta.

Post virtutum cardinalium expositionem, autor quaestionem de passionibus statuit. Omnino eam non ventilat, sed sua principalis intentio fuit: veterem errorem quorundam philosophorum conterere. Dicebant enim, timorem, deciderium, aliasque hominis passiones, animae in-

firmitates esse, et ideo cum virtute incompatibiles. Sed è contra, passiones quaedam sunt bonae. In Apostolis et Prophetis inveniuntur, et in sacra scriptura laudantur.

32. Videamus nunc quid diligentia disputationis inveniatur etiam de quattuor affectionibus (65), quas *vitia* esse stultitia sapientium mundi hujus existimat. Nam si

[65] *Affectiones, seu ut frequentius, affectus cum, seu in animo: passiones de pati dicuntur; anima enim sine passionibus timoris decideri & in perfecto statu quiescit. Plurimi sectari philosophi principaliter Stoici has affectiones nominabant; animi perturbationes, ut contrariae et incompatibiles virtuti, id est, ut vitia.*

236 VIRTUTUM CARDINALIUM EXPOSITIO.
timere, ac dolere cupere, vel laetari omnino
non possent nisi peccatores aut perditī, recte
non effectus aliqui possent dici, sed morbi.
At cū tales animorum motus inveniantur
in sanctis apostolis et prophetis, quis ita desipiat, ut eos vitia credat, ex quibus Deo
placuerunt illi qui vitiis plus quam ceteri
homines restiterunt? Itaque Paulus apostolus (66) de timore sic loquitur: *Timeo autem
ne, sicut serpens seduxit Evam sua astutia,
sic et vestri sensus corrumpantur* [67] *a castitate, quae est in Christo.* Idem de cupiditate
fiducialiter dicit (68), *Cupio dissolvi, et esse cum Christo.* Sed et de tristitia, quam alii

[66] II Corinth. XI, 3.

[67] *Corrumpantur, id est, per corruptionem alienentur à.....*

[68] *Philipp. III, 23 Verbum fiducia-
liter est de christiano modo loquendi, profani,
fidenter, seu confidenter dicunt.*

VIRTUTUM CARDINALIUM EXPOSITIO. 237
dolorem appellant, idem vas electionis (69)
et doctor gentium ait (70): *Quia tristitia
magna mihi est, et continuus dolor cordi meo
pro fratribus meis qui sunt cognati mei secundum carnem.* Sed et de laetitia ad Romanos
scribens (71), cū dixisset, *Vestra obedientia
in omnem locum divulgata est Gaudeo, inquit,
de vobis. Sed volo vos sapientes esse in bono,
et simplices in malo.* Hunc timorem vel dolorem, hanc cupiditatem, hoc gaudium qui
reprehendere voluerit, ipsum reprehendit
Apostolum, qui per tales affectiones non
solum Deo placuit, sed etiam quosdam inter
criminosos, quod essent sine affectu,
culpavit. Sed et propheta (72), dicendo,
Laetatus sum in his quae dicta sunt mihi; et

[69] *Act. II, 15.*

[70] *Rom. IX, 2.*

[71] *Rom. XVI, 19.*

[72] *David. Ps. CXXI, 1.*

238 VIRTUTUM CARDINALIUM EXPOSITIO.
ex persona Domini (73), *Sustinui qui simul mecum contristaretur, et non fuit, talem laetitiam tristitiamque commendat.* Cum vero alius (74) dicit, *Timor Domini expellit peccatum;* et (75), *Concupiscentia sapientiae perducit ad regnum;* non solum non reprehendit, sed etiam laudat spiritualis concupiscentiae et divini timoris affectum.

Per passiones ipsas, quae in anima nostra sunt, non peccamus, sed per ejus abussum. Refutatio de Stoicorum doctrina.

33. Non ergo has affectiones habendo, sed eis male utendo delinquimus: quia hu-

[73] *Ps. LXVIII, 21. Sustinui, respexi eum qui.....*

[74] *Ecclesiasticus I, 27.*

[75] *Sapient. VI, 21.*

VIRTUTUM CARDINALIUM EXPOSITIO. 239
manorum affectum proprietates, hominis indicat naturam; qualitas, bonam vel malam significat voluntatem; ac sic, motus hi qui in hominibus affectiones sunt, iidem ipsi in bene utentibus virtutes, et in male viventibus passiones, sive perturbationes, aut, ut quidam volunt, aegritudines fiunt (76). Nec audiendi sunt Stoici, qui eas penitus eradicari posse et debere contendunt: quoniam omnino nullus est sensus, ubi timendi, vel dolendi, cupiendi, sive gaudendi nullus invenitur affectus. Denique quasi et ipsos poeniteret suae sententiae, excepta tristitia, quam cadere in sapientis animum negant, reliquos affectus, nominibus immutatis, inesse sapientibus dicunt: cautionem protimore, pro laetitia gaudium, et voluntate pro cupiditate ponentes. Quasi sapiens non timeat, sed caveat; et velit, non cupiat;

[76] *Hoc jam amplius ventilatum fuit à Cicerone in 3° et 4° lib. illius Tusculan.*

nec laetetur in hac vita, sed gaudeat (77). Non autem credunt ejus contristari animum, quod tristitia, quae accidere solet ex commisso peccato, sapientem, quem putant nullum habere peccatum, stimulare non possit aliqua recordatione peccati. Quod esse vanissimum, Dominus noster secundum carnem natus ostendit, qui et tristis fuit, et flevit (78); nec tamen ea tristitia, qua tristis fuit, ei ex peccatis suis accessit, qui sine peccato conceptus et natus, non solum non peccavit, sed etiam peccare non potuit.

[77] *Inter letitiam et gaudium differentia, sic à Cicerone expressa fuit: Quum ratione animus movetur placide et constanter, tum illud GAUDIUM dicitur; quum autem inaniter a effuse animus exsultat tum illo LAETITIA gestiens, vel nimia dici potest, (Tusc. IV, ch. 6).*

[78] *Vid. Matth. XXVI 37. Luc. XIX, 41. Joann. XI 35.*

Actio cujusdam philosophi greci, qui Stoicorum opinionem refutavit. Duo species timoris a sacra scriptura distinguntur, quas confundiri non debent.

34. Ut autem de suis quoque litteris istorum revincantur ineptiae, qui putant sapientem contristari vel dolere non posse, legant illud quod eorum doctissimus (79) ait: «Nam omnino non dolere, non sine magna mercede (80) contingit, immanitatis in animo, stuporis in corpore (81).» De timore

[79] *Crantor, philos. grec, de nova academia de qua Cicero habuit verba, Tuscul. III. cap. 6. § 12.*

[80] *Merces, tanquam pretium, sic dicitur aliquoties, in malam partem.*

[81] *Cicero ait: Animi duritiam, sicut corporis, quod, quum uritur, non sentit, stuporem potius quam virtutem puto.*